

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

**Методичні рекомендації
до практичних завдань
для студентів спеціальності
072 "Фінанси, банківська справа та страхування"
першого (бакалаврського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2020**

УДК 336(07.034)
О-75

Укладач О. В. Лебідь

Затверджено на засіданні кафедри банківської справи.
Протокол № 8 від 26.21.2019 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Основи фінансової грамотності [Електронний ресурс] :
О-75 методичні рекомендації до практичних завдань для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" першого (бакалаврського) рівня / уклад. О. В. Лебідь. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 37 с.

Подано методичні рекомендації до практичних завдань для студентів за навчальною дисципліною. Наведено основні питання тем, які вивчають за планом лекцій, та умови практичних завдань і рекомендації щодо їхнього виконання. За кожною темою запропоновано завдання для самостійного вирішення та подальшого обговорення на практичних заняттях.

Рекомендовано для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" першого (бакалаврського) рівня.

УДК 336(07.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2020

Вступ

Використання фінансової інформації, застосування фінансових знань є необхідними елементами будь-якого напрямку діяльності людини. Фінансова грамотність допомагає зрозуміти ключові фінансові поняття і використувати їх для ухвалення рішень про доходи, витрати та заощадження, для вибору відповідних фінансових інструментів, планування бюджету, нагромадження коштів на майбутні цілі.

Розпочинаючи вивчення навчальної дисципліни "Основи фінансової грамотності", студент має ознайомитися з програмою дисципліни, її структурою, змістом та обсягом кожного з навчальних модулів, формами й методами навчання, видами та методами контролю за знаннями, методикою оцінювання навчальної роботи.

Важливою складовою частиною навчального процесу є робота студента під час практичних занять. Навчальний час, відведений для аудиторної роботи студентів денної форми навчання, визначено навчальним планом, він становить 42,67 % (64 години) від загального обсягу навчального часу на вивчення цієї навчальної дисципліни (150 годин).

Метою роботи студента під час виконання практичних завдань в межах навчальної дисципліни "Основи фінансової грамотності" є засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у студентів загальних і професійних компетентностей щодо вирішення ситуаційних, розрахункових та інших завдань прикладного характеру, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього бакалавра.

У ході роботи над практичними завданнями студент має стати активним учасником навчального процесу, навчитися свідомо ставитися до оволодіння теоретичними та практичними знаннями, вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, брати на себе індивідуальну відповідальність за якість виконання завдань.

Необхідним елементом успішного засвоєння навчального матеріалу дисципліни та правильного виконання практичних завдань є самостійна робота студентів із нормативними актами з питань регулювання різних видів фінансової діяльності, вітчизняною та зарубіжною спеціальною економічною літературою.

1. Індивідуальний план роботи студента над практичними завданнями

Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу з дисципліни відбувається за індивідуальним планом, який наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Індивідуальний план самостійної роботи студента

Назви тем	Види та форми СРС	Кількість годин	Планові терміни виконання за тижнями	Форми контролю та звітності
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1				
Власні фінанси, валютні операції та фінансова безпека				
<i>Тема 1.</i> Власні фінанси та підхід до грошей	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	Питання для обговорення: 1. Сучасні гроші та платіжні засоби: базові підходи. 2. Доходи та надходження. 3. Витрати та споживання. Розв'язання задач	2	1 – 2	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей)
<i>Тема 2.</i> Планування та облік особистих фінансів	Питання для обговорення: 1. Особистий (сімейний) бюджет. 2. Облік власних фінансів. 3. Фінансові події та їхнє планування. Розв'язання задач	2	3 – 4	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей)
<i>Тема 3.</i> Фінансова безпека	Питання для обговорення: 1. Обачлива поведінка, засоби фінансової безпеки. 2. Фінансова безпека в мережі "Інтернет". Розв'язання задач	2	5 – 6	Активна участь в аудиторних заняттях. Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять

1	2	3	4	5
<i>Тема 4.</i> Іноземна та криптовалюти й операції з ними	Питання для обговорення: 1. Сутність валютних цінностей і операції з ними. 2. Криптовалюти та засоби їхнього використання. 3. Валютні обмеження та регулювання. Розв'язання задач	2	7 – 8	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей). Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять
Змістовий модуль 2 Взаємодія з фінансовими установами: банки, податкові, страхові та інвестиційні компанії				
<i>Тема 5.</i> Операції банків і взаємодія з ними	Питання для обговорення: 1. Валютні кризи та їхні наслідки. 2. Світові валютні системи. Презентація есе та їхнє обговорення	2	9 – 10	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей). Розгляд підготовлених матеріалів під час занять
<i>Тема 6.</i> Податки та взаємодія з податковою інспекцією	Розв'язування задач. Презентація есе та їхнє обговорення	2	13 – 14	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей)
<i>Тема 7.</i> Інвестиції та взаємодія з інвестиційними установами	Розв'язування задач. Презентація есе та їхнє обговорення	2	15 – 16	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей)
<i>Тема 8.</i> Страхування та пенсійне забезпечення	Розв'язування задач. Повторення типів завдань, які містить екзаменаційний білет	2	17	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей)

Практичну роботу студента забезпечено системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення навчальної дисципліни, розташованими на сайті ХНЕУ ім. С. Кузнеця з персональних навчальних систем.

2. Практичні завдання за темами та рекомендації до їхнього виконання

Змістовий модуль 1

Власні фінанси, валютні операції та фінансова безпека

Тема 1. Власні фінанси та підхід до грошей

- 1.1. Сучасні гроші та платіжні засоби: базові підходи.
- 1.2. Доходи та надходження.
- 1.3. Витрати та споживання.

Завдання 1.1

Складіть блок-схему ваших дій для двох ситуацій:

- 1) під час оплати комунальних платежів у банку касир заявив, що в нього є сумніви щодо справжності поданої вами купюри;
- 2) під час розрахунку в магазині продавець видав вам решту пошкодженою купюрою. Зазначте правильні та неправильні варіанти поведінки учасників таких ситуацій [4, с. 7].

Приклад блок-схеми щодо певної ситуації показано на рис. 1.

Завдання 1.2

Необхідно визначити приріст грошей банківської системи в процесі грошово-кредитної мультиплікації, якщо від центрального банку їй надійшло 10 млн грн, а встановлена норма обов'язкового резервування становить 12 %.

Рекомендації до виконання завдання 1.2

Грошово-кредитний мультиплікатор – це величина множника (коефіцієнта), на яку збільшується кількість грошей в обігу в результаті операцій на монетарному ринку.

Грошово-кредитний мультиплікатор визначається за формулою:

$$M = 1 / r, \quad (1)$$

де M – мультиплікатор;

r – ставка обов'язкових резервів у долях одиниці.

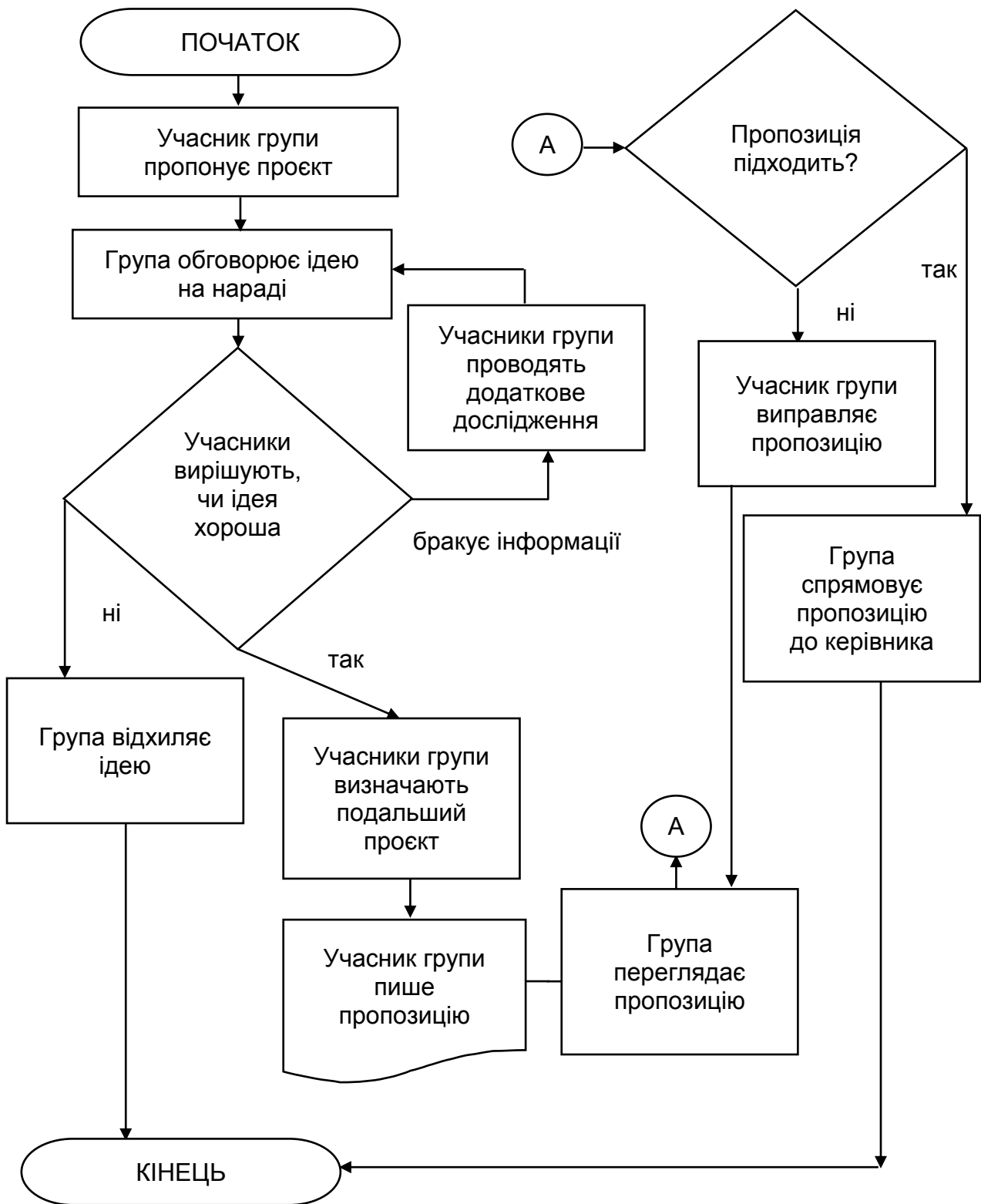

Рис. 1. Приклад простої блок-схеми

Інакше кажучи, грошово-кредитний мультиплікатор демонструє теоретично можливу ступінь зростання грошової маси за рахунок кредитно-депозитних банківських операцій.

Механізм грошово-кредитної мультиплікації спрощено виглядає так. Наприклад, якщо банк, що одержав депозити (внески), повинен мати обов'язкові резерви, рівні 10 % від суми депозитів, то 90 % отриманої готівки він може витратити на позички. Якщо клієнти, що одержали позички, використовують отримані гроші для оплати своїх боргів або покупки товарів, то ці гроші перейдуть у руки інших осіб, що збільшать свої внески в банках. Банки, своєю чергою, утримавши 10 % у вигляді резервів витрачають отримані кошти на нові активи, що приносять прибуток.

Отже, хоча кожний банк дав у борг тільки 90 % грошей, отриманих від клієнтів, усі банки, зрештою, розширили свої позички на суму, що у 9 разів перевищує суму вихідного депозиту та додали до своїх резервів 10 % від отриманої суми депозиту.

Для того щоб зрозуміти механізм мультиплікації, простежимо її поетапно: від банку до банку. Для зручності розрахунки доцільно подавати у таблиці, як це показано на прикладі табл. 2.

Таблиця 2

Результати розрахунку вільних грошей у банківській системі

Банк	Залучені Кошти (депозитні гроші, пасиви), млн грн	Резерви		Надані позички (активи), млн грн
		Обов'язкові, млн грн (неможна використовувати)	Вільні, млн грн (можна використати у активні операції)	
1	2	3	4	5
НБУ	–	–	–	10,00
Банк 1	10,00	1,20	8,80	8,80
Банк 2	8,80	1,06	7,74	7,74
Банк 3	7,74	0,93	6,81	6,81
Банк 4	6,81	0,82	6,00	6,00
Банк 5	6,00	0,72	5,28	5,28
Банк 6	5,28	0,63	4,64	4,64
Банк 7	4,64	0,56	4,09	4,09
Банк 8	4,09	0,49	3,60	3,60
Банк 9	3,60	0,43	3,16	3,16
Банк 10	3,16	0,38	2,79	2,79
Банк 11	2,79	0,33	2,45	2,45
Банк 12	2,45	0,29	2,16	2,16
Банк 13	2,16	0,26	1,90	1,90
Банк 14	1,90	0,23	1,67	1,67

1	2	3	4	5
Банк 15	1,67	0,20	1,47	1,47
Банк 16	1,47	0,18	1,29	1,29
Банк 17	1,29	0,16	1,14	1,14
Банк 18	1,14	0,14	1,00	1,00
Банк 19	1,00	0,12	0,88	0,88
Банк 20	0,88	0,11	0,78	0,78
Банк 21	0,78	0,09	0,68	0,68
Банк 22	0,68	0,08	0,60	0,60
Банк 23	0,60	0,07	0,53	0,53
Банк 24	0,53	0,06	0,47	0,47
Банк 25	0,47	0,06	0,41	0,41
Банк 26	0,41	0,05	0,36	0,36
Банк 27	0,36	0,04	0,32	0,32
Банк n	...	...	...	...
Разом	83,33	10,00	73,33	73,33

Завдання 1.3

Національний банк України здійснив вливання грошей у банківську систему у розмірі 500 млн грн. Чинна норма обов'язкового резервування становить 6,5 %. Необхідно визначити приріст додаткових грошей банківської системи в процесі грошово-кредитної мультиплікації та який обсяг вільних коштів для активних операцій матиме сьомий у ланцюгу мультиплікації банк.

Завдання 1.4

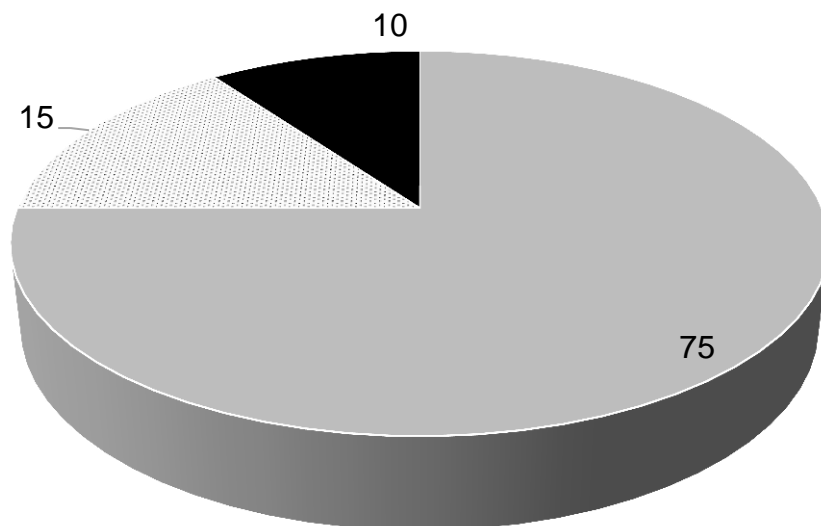
Знайдіть інформацію про середні доходи сім'ї в Україні та кількох зарубіжних країнах. Визначте, який їхній розмір, структуру. Здійсніть порівняльний аналіз і зробіть відповідні висновки [4, с. 11].

Рекомендації до виконання завдання 1.4

Для аналізу структури бюджету родини доцільно використати показник питомої ваги:

$$\text{Питома вага} = \text{Стаття бюджету} / \text{Підсумок бюджету} \times 100 \% \quad (2)$$

Для унаочнення структури переважно використовують кругові діаграми, приклад якої відображено на рис. 2.

■ Заробітна плата : Відсотки від депозитів, розміщених у банках ■ Стипендія

Рис. 2. Приклад кругової діаграми, що відображає структуру

Питання для самостійного поглибленого вивчення

1. Структура власних фінансів.
2. Рідкісні для України джерела надходження доходів.
3. Інтернет-сервіси для ведення власних фінансових операцій.
4. Фінансові кризи та як вони впливають на громадян різних країн.

Завдання 1.5

Індекс споживчих цін минулого року становив 1,01. У поточному році ціни зростають кожного місяця на 8 %. Визначте рівень та індекс інфляції за рік. Поясніть, що це означає.

Рекомендації до виконання завдання 1.5

Індекс інфляції або **індекс споживчих цін** – показник, що характеризує зміни загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання.

Для того щоб знайти індекс інфляції за певний період (наприклад, рік) необхідно перемножити всі індекси інфляції за цей період (наприклад, щомісячні).

Ціни зростають на 8 %, отже щомісячний індекс інфляції становить $1 + 8 / 100 = 1,08$.

Теми есе

1. Порівняння інтернет-сервісів для ведення власних фінансових операцій.
2. Чому важливо мати високу фінансову грамотність?
3. Чим пояснити високу популярність Bitcoin?
4. Децентралізовані грошові системи: переваги та недоліки.

Література: [4; 7; 12; 15 – 18].

Загальні рекомендації до написання есе

Есе студента – це самостійна письмова робота на тему, запропоновану викладачем (тема може бути запропонована студентом, але обов'язково має бути погоджена з викладачем). Мета есе полягає в розвитку навичок у самостійному творчому мисленні та письмовому викладі власних думок. Писати есе надзвичайно корисно, оскільки це дозволяє автору навчитися чітко та грамотно формулювати думки, структурувати інформацію, використовувати основні категорії аналізу, виділяти причинно-наслідкові зв'язки, ілюструвати поняття відповідними прикладами, аргументувати свої висновки; опанувати науковим стилем мовлення.

Есе має містити: чіткий виклад сутність поставленої проблеми, самостійно здійснений аналіз цієї проблеми з використанням концепцій і аналітичного інструментарію, розглянутого в межах навчальної дисципліни, висновки, що узагальнюють авторську позицію з поставленої проблеми.

Залежно від специфіки обраної теми, форми есе можуть значно диференціюватися. У деяких випадках це може бути аналіз наявних статистичних даних із досліджуваної проблеми, аналіз матеріалів із засобів масової інформації та використанням досліджуваних моделей, докладний розбір запропонованого завдання з розгорнутими думками, підбір і детальний аналіз прикладів, що ілюструють проблему тощо.

Вибір теми есе є важливим етапом виконання завдання, оскільки тема не має ініціювати виклад лише визначень понять, її мета – спонукати до роздумів. Тема есе має містити в собі запитання, проблему, мотивувати на роздуми. Отже, від формулювання запропонованої теми залежить реферат або есе, написане студентом.

Есе виражає індивідуальні враження та міркування з конкретного приводу чи питання і явно не претендує на визначальне або вичерпне трактування предмета. Переважно, есе передбачає нове, суб'єктивно забарвлене

слово про що-небудь і може мати філософський, історико-біографічний, публіцистичний, літературно-критичний, науково-популярний, белетристичний характер.

Якість будь-якого есе залежить від трьох взаємопов'язаних складових, таких як:

1) вихідний матеріал, який буде використаний (конспекти прочитаної літератури, лекцій, записи результатів дискусій, власні міркування та накопичений досвід із цієї проблеми);

2) якість опрацювання наявного вихідного матеріалу (його організація, аргументація і доводи);

3) аргументація (наскільки точно вона співвідноситься з порушеними в есе проблемами).

Структура есе містить чотири основні елементи: 1) титульний аркуш; 2) вступ; 3) основна частина; 4) висновок; 5) список використаних джерел.

Титульний аркуш має містити: інформацію про місце навчання студента, тобто назву університету, назву навчальної дисципліни, з якої виконано есе; тему есе; курс, групу, прізвище та ім'я автора есе; посаду, науковий ступінь, учене звання, прізвище, ім'я, по-батькові викладача, який дав завдання написати есе і буде його перевіряти.

Вступна частина есе (або **вступ**) містить обґрунтування вибору цієї теми, яке складається з декількох компонентів, пов'язаних логічно та стилістично. На цьому етапі дуже важливо правильно сформулювати запитання, на яке ви, як автор есе, збираєтеся знайти відповідь у ході свого дослідження. У ході роботи над вступною частиною есе можуть допомогти відповіді на такі запитання: "Чи треба давати визначення термінам, що пролунали в темі есе?", "Чому тема, яку я розкриваю, є важливою в цей момент?", "Які поняття будуть залучені в мої міркування над темою?", "Чи можу я розподілити тему на декілька більш дрібних підтем?".

Основна частина есе розкриває теоретичні основи вибраної проблеми та містить виклад основного питання. Ця частина припускає розвиток аргументації й аналізу, а також обґрунтування їх, з огляду на наявні дані, інші аргументи і позиції з цього питання. У цьому полягає основний зміст есе і це є найбільш складною частиною. Тому важливе значення мають підзаголовки, на основі яких здійснюють структурування аргументації; саме тут необхідно обґрунтувати (логічно використовуючи дані або точні міркування) пропоновану аргументацію / аналіз. Там, де це необхідно, як аналітичний інструмент можна використовувати графіки, діаграми та таблиці.

У процесі написання есе необхідно пам'ятати, що основну частину можна розподіляти на підпункти, параграфи, якій містять допоміжні запитання або розподіляють основне запитання на такі складові частини, що спрощують сприйняття викладу матеріалу.

Наприклад, за першою темою навчальної дисципліни запропонована тема есе "Децентралізовані грошові системи: переваги та недоліки". Для більшої структуризації та спрощення розкриття теми можна основну частину розподілити на такі підпункти:

- поняття і приклади децентралізованих грошових систем;
- переваги децентралізованих грошових систем;
- недоліки та загрози децентралізованих грошових систем.

Тобто один підпункт розкриття теми есе має містити тільки одне твердження і, відповідно, доказ, можливо, підкріплений графічним та ілюстративним матеріалом. Отже, наповнюючи змістом розділи аргументацією (відповідної підзаголовкам), необхідно в межах параграфа обмежити себе розглядом однієї головної думки.

Добре перевірений спосіб написання будь-якого есе – використання підзаголовків для позначення ключових моментів. Ефективне використання підзаголовків може також свідчити про наявність чи відсутність логічності у висвітленні теми.

Висновок є підсумком написання есе. Він має містити узагальнення й аргументовані відповіді на запитання, що лягли в основу написання есе. Рекомендовано, щоб висновок відображав ставлення автора до висвітленої проблеми, указівку, чи остаточною є отримана відповідь, чи, можливо, питання потребує подальших досліджень.

Технічні рекомендації до оформлення есе

Загальний обсяг есе (без урахування титульного аркуша та списку використаних джерел) має бути 5 – 7 сторінок тексту.

Шрифт тексту має бути Times New Roman.

Міжрядковий інтервал – 1,5.

Скановані рисунки й таблиці не допускаються.

Усі цитати та запозичені частини тексту мають містити посилання на джерело інформації. Наприклад, [3, с.15] – це означає, що інформацію запозичено з третього у списку джерела, 15-ї сторінки.

Посилання на інформацію з мережі Інтернет має бути коректним, тобто містити назву джерела, її автора (за наявності) або назву організації,

що цю інформацію розкриває. Наприклад, є інформація з сайту газети "Сьогодні", у списку джерел її слід оформити у такий спосіб:

Коновалова Х. Доходи українських сімей зросли на 30 % [Електронний ресурс] / Х. Коновалова // Сьогодні. – Режим доступу : <https://ukr.segodayna.ua/economics/enews/ukraincy-v-srednem-edyat-v-den-na-54-grivni-1118196.html>.

Тема 2. Планування та облік особистих фінансів

2.1. Особистий (сімейний) бюджет.

2.2. Облік власних (домашніх) фінансів.

2.3. Фінансові події та їхнє планування.

Завдання 2.1

Напишіть з урахуванням досвіду вашої сім'ї максимально повний перелік витрат, об'єднуючи їх у певні групи. Наприклад, витрати на їжу та напої, витрати на проїзд громадським транспортом, витрати на домашніх тварин тощо.

Завдання 2.2

Сформууйте перелік прикладів доходів за такими видами: доходи від поточної діяльності; доходи від активів; соціальні доходи.

Завдання 2.3

Сформулюйте максимально повний перелік можливих варіантів отримання додаткового доходу до сімейного бюджету.

Завдання 2.4

Є дані щодо різних джерел і сум доходів сім'ї, а саме: сім'я, що складається з п'яти осіб, мала впродовж року такі доходи: заробітна плата за основним місцем роботи – 60 000 грн; заробітна плата за сумісництвом – 20 000 грн; винагорода за професійні послуги – 15 000 грн; державна пенсія – 12 000 грн; накопичена приватна пенсія – 500 грн; доходи від підсобного господарства – 11 000 грн; стипендія – 8 000 грн; авторські гонорари – 8 000 грн; доходи від інвестицій на ринку цінних паперів – 5 200 грн; відсотки за депозитом – 1 200 грн; доходи від здавання в оренду майна –

15 000 грн; спадщина – 80 000 грн; подарунки – 5 000 грн. Необхідно виконати такі завдання: 1) прокласифікуйте доходи сім'ї на постійні та одноразові; 2) визначте обсяги та питому вагу кожної категорії в загальних доходах сім'ї [4, с. 8].

Рекомендації до виконання завдання 2.4

Класифікацію доходів сім'ї зручно навести у вигляді таблиці з двома стовпчиками, що відповідають двом групам доходів (табл. 3).

Таблиця 3

Постійні та одноразові доходи сім'ї

Постійні доходи	Одноразові доходи

Слід пам'ятати, що постійні доходи сім'ї – це такі надходження, що повторюються з певною періодичністю (місяць, квартал, рік). Детально про ці види доходів можна прочитати в начальному посібнику [3, с. 24–33] або переглянути матеріали лекції.

Одноразові доходи – це надходження, що трапляються вкрай рідко, тобто один або два рази за життя, наприклад, виграш у державну лотерею.

Обсяг доходів – це сума всіх статей, що ви зарахували до певної категорії доходів.

Питому вагу категорії доходів обчислюють як відношення обсягу певної категорії доходів до загальної суми доходів, помножене на сто відсотків.

Завдання 2.5

Здійсніть вертикальний аналіз витрат сімейного бюджету в поточному місяці, тобто знайдіть питому вагу кожної статті видатків сімейного бюджету у його підсумку. Дані щодо витрат наведено в табл. 4. Визначте загальний обсяг витрат сім'ї, обсяги та питому вагу постійних і змінних витрат. Дайте рекомендації до отримання додаткового доходу.

Статті видатків сімейного бюджету

Стаття видатків сімейного бюджету	Сума, грн
Навчання дітей	1500
Оренда житла	6500
Їжа, вода, напої	4250
Проїзд членів родини, у т.ч. паливо для автомобіля	2465
Товари довготривалого вжитку	0
Одежа та взуття	3500
Електроенергія та постачання води у квартиру	438
Розваги та відпочинок	1500

Завдання 2.6

Сім'я з двох осіб планує свої витрати на місяць. До того ж відомі такі дані: щомісячний дохід чоловіка – 13 000 грн, щомісячний дохід дружини – 6 000 грн. Упродовж місяця прогнозують такі обов'язкові витрати: оренда квартири – 3 500 грн; комунальні платежі – 300 грн; витрати на харчування – 1 400 грн; витрати на бензин та обслуговування авто – 1 500 грн; нагромадження власного внеску на купівлю квартири – 5 000 грн; витрати на одяг – 2 000 грн; витрати на відвідування косметичного салону – 500 грн; витрати на особисті потреби кожного (відвідування кіно, кафе, театрів) – 1 000 грн. У кінці місяця сім'я планує придбати стіл і кілька нових крісел у квартиру загальною вартістю 2 500 грн [4, с. 12]. Необхідно визначити, чи зможе сім'я здійснити заплановане.

Рекомендації до виконання завдання 2.6

Для вирішення завдання 2.6 необхідно:

- 1) обчислити загальні доходи сім'ї;
- 2) знайти суму прогнозованих щомісячних витрат;
- 3) порівняти суму доходів і суму прогнозованих витрат, знайти різницю між ними;
- 4) порівняти вартість крісел із різницею доходів і витрат. Якщо різниця доходів та витрат перевищує вартість крісел, то планування здійснено правильно. Якщо різниця доходів і витрат є меншою за вартість крісел, то планування здійснено з помилками й необхідно внести певні корегування.

Питання для самостійного поглибленого вивчення

1. Основи бухгалтерського обліку.
2. Основні принципи бухгалтерського обліку та їхнє значення в повсякденному житті.
3. Методи планування економічних процесів.
4. Методи прогнозування економічних явищ і процесів.

Теми есе

1. Сімейний бюджет у різних країнах.
2. Як визначити доцільність святкувань значних життєвих подій?
3. Чому слід планувати сімейний бюджет?

Література: [1; 2; 4; 6; 7; 12; 14].

Тема 3. Фінансова безпека

- 3.1. Обачлива поведінка та засоби фінансової безпеки.
- 3.2. Фінансова безпека в мережі "Інтернет".
- 3.3. Фінансові ризики та методи їхнє обмеження.

Завдання 3.1

Знайдіть у мережі "Інтернет" і перегляньте навчальні відео про можливі шахрайства з платіжними картками. Сформулюйте власний перелік обачливих і запобіжних дій щодо користування платіжними картками.

Завдання 3.2

Сформууйте послідовність ваших дій у разі виникнення небезпеки несанкціонованого списання коштів з вашої платіжної картки. Наприклад, вам надійшло повідомлення про відмову оплати певної послуги чи товару в мережі "Інтернет" через недостатній залишок на рахунку. Водночас ви особисто не замовляли жодних послуг чи товарів. Поміркуйте, у який спосіб шахраї могли дізнатися дані вашої платіжної картки.

Завдання 3.3

Опишіть послідовність ваших дій у разі виникнення ситуації, коли вам надійшло повідомлення про успішну оплату певної послуги в мережі "Інтернет", а ви цю послугу чи товар не замовляли. Які варіанти розвитку подій можуть бути позитивними в цьому разі, а які негативними?

Рекомендації до виконання завдань 3.2 і 3.3

Завдання 3.2 і 3.3 передбачають формування послідовності дій у різних ситуаціях. Послідовність дій можна описати у вигляді простої блок-схеми, приклад якої показано на рисунку, або у вигляді впорядкованого опису кожної дії, що виконують у тій чи іншій ситуації. Прикладом упорядкованого опису купівлі іноземної валюти в касі банку може бути така послідовність:

1. Рішення щодо суми іноземної валюти, яку необхідно купити, уже ухвалено. Вона становить 50 дол. США.

2. Переглянути на офіційному сайті НБУ поточний офіційний курс долара США щодо гривні.

3. Розрахувати суму гривні, яку необхідно витратити на купівлю 50 дол. США.

4. Передбачено купівлю іноземної валюти за готівку, отже необхідно дістатися до найближчого пункту купівлі/продажу іноземної валюти або найближчого відділення банку, або банку, де ви, ваші близькі родичі чи знайомі зазвичай здійснюють такі операції. З собою необхідно мати паспорт громадянина України та достатню для купівлі 50 дол. США суму у гривнях.

5. Звернутися до каси банку, озвучити намір купити 50 дол. США, надати паспорт громадянина України, віддати касиру необхідну суму у гривнях з урахуванням комісії банку (зазвичай цю суму озвучує касир).

6. Отримати від касира документи, які засвідчують здійснення операції купівлі іноземної валюти, переглянути уважно вказані в цих документах суми грошей, якщо помилок немає, то підписати ці документи та повернути касиру.

7. Отримати від касира 50 дол. США, квитанцію про здійснення купівлі іноземної валюти, квитанцію про сплату комісії, за наявності решти у гривнях.

8. Переглянути отримані від касира документи, перерахувати решту. Вибір форми подання результатів виконання завдання здійснить на власний розсуд.

Питання для самостійного поглибленого вивчення

1. Фінансові піраміди: історія виникнення та здобуті уроки.
2. Сутність економічних ризиків та їхні види.
3. Зберігання цінностей у різних формах.

Теми есе

1. Найбільш поширені види фінансового шахрайства в Україні.
2. Як розпізнати фінансову піраміду?
3. Найбільш незахищені види фінансових установ.

Література: [1; 2; 4; 6; 7; 12; 14].

Тема 4. Іноземна валюта та крипто валюти й операції з ними

- 4.1. Сутність валютних цінностей і операції з ними.
- 4.2. Криптовалюти й засоби їхнього використання.
- 4.3. Валютні обмеження та регулювання.

Завдання 4.1

Необхідно визначити реальний курс гривні щодо долара США, якщо відома така інформація (табл. 5).

Таблиця 5

Інформація про номінальний курс гривні та індекси споживчих цін

Роки	Курс долара США у гривнях	Індекс споживчих цін у США, %	Індекс споживчих цін в Україні, %
2001	5,37	177,1	106,1
2002	5,33	179,9	99,4
2003	5,33	184	108,2
2004	5,32	188,9	112,3
2005	5,12	195,3	110,3
2006	5,05	201,6	111,6
2007	5,05	207,3	116,6
2008	5,26	215,3	122,3
2009	7,79	214,5	112,3
2010	7,94	218,1	109,1
2011	7,97	224,9	104,6
2012	7,99	229,6	99,8
2014	11,88	236,7	101,9
2015	21,84	237,0	102,8
2016			
2017			
2018			
2019			
2020			

Рекомендації до виконання завдання 4.1

Використайте офіційні сайти НБУ та Мінфіну США, знайдіть необхідні дані, щоб доповнити дані табл. 4 поточними значеннями курсу та індексів і розрахувати реальний курс гривні на подальші роки.

Офіційний курс гривні щодо інших валют є *номінальним* і в основному призначений для обчислення митних платежів. На основі офіційного валютного курсу банки, які здійснюють основний обсяг валютних операцій, встановлюють свої обмінні валютні курси: курс купівлі та курс продажу.

Динаміка номінального валютного курсу залежить від змін загального рівня цін у країні, платіжного балансу, грошово-кредитної політики уряду та інших факторів. Тому подібно до того як ціни товарів і макроекономічні показники переводять із поточних цін у базисні, так і валютний курс може бути переведено в реальний вимір.

Реальний валютний курс (англ. *realexhangrate*) – це номінальний валютний курс, перерахований з урахуванням зміни рівня цін в Україні та тій країні, до валюти якої котирують національну валюту. Для визначення реального валютного курсу використовують формулу:

$$ER_r = ER_n \times \frac{I_{pf}}{I_{pd}}, \quad (3)$$

де ER_r – реальний курс іноземної валюти щодо гривні;

ER_n – номінальний курс іноземної валюти щодо гривні;

I_{pf} – індекс споживчих цін у зарубіжній країні;

I_{pd} – індекс споживчих цін в Україні.

Завдання 4.2

Визначте, яка валюта девальвувала, а яка ревальвувала, якщо відомі дані наведені далі.

Ситуація 1. Курс 1 дол. США станом на 01.07.2008 р. становив 5,05 грн, станом на 01.08.2008 р. – 4,35 грн.

Ситуація 2. Курс 1 дол. США станом на 01.09.2008 р. становив 5,87 грн, станом на 01.11.2009 р. – 7,93 грн.

Ситуація 3. Курс 1 дол. США станом на 01.08.2009 р. становив 8,35 грн, станом на 01.09.2009 р. – 7,95 грн.

Поясніть, які переваги має девальвація національної валюти. Наведіть прилади таких переваг. Опишіть умови, за яких в Україні може статися ревальвація гривні.

Рекомендації до виконання завдання 4.2

Девальвація – це зниження курсу національної валюти щодо золота, срібла, певної іноземної валюти. Девальвацію розглядають як інструмент центральних банків з управління національною валютою, протилежний ревальвації. Причинами девальвації національної валюти можуть бути інфляція або дефіцит платіжних балансів.

Ревальвація – це підвищення курсу вартості національної валюти щодо іноземних чи міжнародних валют.

Ревальвацію чи девальвацію, а також її відсоток визначають за формулою 4:

$$\%D(R) = \frac{ER_2 - ER_1}{ER_1} \times 100\%, \quad (4)$$

де $\%D(R)$ – відсоток девальвації (ревальвації);

ER_1 – курс валюти на попередню дату;

ER_2 – курс валюти на поточну дату.

Якщо визначене значення відсотка нижче від нуля, то відбулася девальвація валюти, а якщо воно вище від нуля, то відбулася ревальвація валюти.

Завдання 4.3

Користуючись даними мережі "Інтернет", складіть перелік із 10 найбільш популярних (найбільш уживаних) криптовалют. Опишіть їхні спільні та відмінні риси, знайдіть інформацію про емітента кожної валюти. Поясніть, у чому полягають основні відмінності криптовалюти та інших валютних цінностей.

Завдання 4.4

Знайдіть у мережі "Інтернет" динаміку курсів Bitcoin, Ethereum, Ripple за однаковий проміжок часу. Порівняйте їх і запропонуйте власну схему купівлі та продажу цих валют за умови, що для цього ви маєте 10 000 грн.

Рекомендації до виконання завдання 4.4

Здійснюючи спекулятивні операції з валютними цінностями, варто пам'ятати, що головне правило полягає в тому, щоб купити валюту за найменшу ціну, а продати за найбільшу. У ретроспективному варіанті вирішення цього завдання точки мінімальної та максимальної ціни валюти

будуть очевидними. Проте в реальному житті для успішного здійснення таких операцій необхідно використовувати багатий арсенал різних методів прогнозування, про який ви дізнаєтеся під час навчання на старших курсах.

Завдання 4.5

Користуючись Законом України "Про валюту і валютні операції", складіть повний перелік того, що є іноземною валютою. Опишіть, які розрахунки на території України можна здійснювати в іноземній валюті.

Рекомендації до виконання завдання 4.5

В українському законодавстві часто відбуваються різноманітні зміни та доповнення, тому для використання останньої версії, чинної на сьогодні, необхідно користуватися офіційним сайтом Верховної Ради України [9]. Пошукова система цього сайту досить зручна і, головне, під час відкриття потрібного нормативно-правового акту завжди вказано, чи є чинним цей документ, яка його поточна редакція (тобто коли відбулися останні зміни), можливі останні події, наприклад, може бути вказано, що введення в дію останніх змін відбудеться на певну дату в майбутньому.

Питання для самостійного поглибленого вивчення

1. Історія розвитку міжнародних валютних систем.
2. Валютна система України: етапи становлення та сучасний стан.
3. Золотовалютні резерви країни, їхнє призначення та основні вимоги до складу.

Теми есе

1. Чому важливо, щоб гривня була єдиним законним платіжним засобом на території України?
2. Як зробити гривню вільноконвертованою валютою?
3. Чому жодна з наявних валют не має прив'язування до золота?
4. Для чого НБУ вводить значні валютні обмеження?

Література: [1; 2; 4; 5; 7; 10; 11].

Змістовий модуль 2

Взаємодія з фінансовими установами: банки, податкова, страхові та інвестиційні компанії

Тема 5. Операції банків та взаємодія з ними

- 5.1. Грошові перекази та операції з готівкою.
- 5.2. Депозитні операції як основний засіб пасивного доходу.
- 5.3. Кредити та кредитний процес.

Завдання 5.1

Уявіть, що ви отримали грошовий переказ готівкою через систему Western Union і дізналися про це в телефонній розмові з батьками, які цей переказ здійснили. Які дії вам потрібно виконати, щоб отримати відправлені грошові кошти? Які документи потрібно мати з собою? Яку інформацію обов'язково слід надати касиру банку?

Завдання 5.2

У вас є намір отримати дохід від довгострокового вкладу в банк, який пропонує просте нарахування відсотків. Яке значення повинна мати річна ставка банку за довгостроковими депозитами, якщо з вкладу 16505,86 грн нарощена за 4 роки сума становить 29578,50 грн. Поясніть, чим відрізняється просте нарахування відсотків за депозитом від складного нарахування. У яких випадках складне нарахування відсотків є виправданим для банку?

Рекомендації до виконання завдання 5.2

Для вирішення завдання необхідно скористатися формулою для нарахування простих відсотків:

$$FV = PV \times (1 + r \times n), \quad (5)$$

де FV – нарощена сума, тобто сума вкладу разом із відсотками за весь період нарахування;

PV – первинна сума, тобто початкова сума вкладу;

r – річна ставка відсотка, обчислена в частках одиниці;

n – кількість років знаходження вкладу в банку.

Є два варіанти вирішення завдання. Перший варіант – це з наявної формули вивести нову формулу з невідомою величиною – ставкою відсотка. Другий варіант – це, замість позначень формули, поставити відомі величини та розв'язати рівняння відносно невідомої ставки відсотка.

Завдання 5.3

Громадянин Василь Петрович Іваненко звернувся до банку з клопотанням про надання кредиту для придбання нового автомобіля DAEWOO LANOS, вартість якого становить 370 000 грн.

Умови банківського автокредитування такі:

термін кредиту – 5 років;

відсоткова ставка – 16% річних;

комісія за видачу кредиту та перерахування коштів продавцю – 1 % від суми кредиту (одноразова оплата);

авансовий платіж – 30% від загальної вартості автомобіля;

страхування автомобіля (повне КАСКО) – 5 % від купівельної вартості автомобіля (щорічно);

нотаріальне посвідчення договору застави – приблизно 1% від вартості заставленого майна;

погашення кредиту та сплату відсотків здійснюють щомісячно.

Необхідно визначити:

1) вигоди та витрати В. П. Іваненка у зв'язку з отриманням послуги банківського автокредитування;

2) якими мають бути доходи В. П. Іваненка, щоб він був спроможним виконувати зобов'язання за кредитом [4, с. 74–75].

Рекомендації до виконання завдання 5.3

Першими витратами В. П. Іваненка буде авансовий платіж, сума якого становить добуток загальної вартості автомобіля та 0,3 (30 % у частках одиниці).

Для подальшого вирішення завдання необхідно знайти нарощену суму кредиту, тобто суму кредиту разом із відсотками за 5 років кредитування. Для цього слід скористатися формулою 3, наведеною раніше. Зверніть увагу, що кредит надано не на повну вартість автомобіля, а на вартість за винятком авансового платежу.

Наступним кроком необхідно розрахувати одноразові платежі: комісію за видачу кредиту й перерахування коштів продавцю та нотаріальне посвідчення договору застави.

Щороку клієнт сплачує страховий внесок за повну вартість автомобіля, який розраховують шляхом множення купівельної вартості автомобіля на 0,05.

Для того щоб знайти щомісячний платіж за обслуговування кредиту, необхідно нарощену суму (кредит разом із відсотками) поділити на кількість місяців у терміні кредитування. Щоб клієнт був спроможним виконувати зобов'язання за кредитом, його доходи мають перевищувати щомісячний платіж хоча б удвічі.

Питання для самостійного поглибленого вивчення

1. Критерії вибору банку для взаємодії.
2. Ваші дії, якщо банк, у якому вас обслуговували (був депозит), збанкрутував.
3. Найбільш типові причини банкрутства банків.
4. Найбільш гучні банкрутства банків в Україні.

Теми есе

1. Чому всі прагнуть мати рахунок у швейцарському банку?
2. Порівняння тарифів обслуговування в різних банках України.
3. Порівняння тарифів обслуговування в банках України та Західної Європи.

Література: основна [1; 2; 4; 6; 7; 11; 12].

Тема 6. Податки та взаємодія з податковою інспекцією

- 6.1. Податки, їхні види, принципи взаємодії з податковою інспекцією.
- 6.2. Обов'язкова податкова звітність фізичних осіб.
- 6.3. Планування фінансового життя з урахуванням податків.

Завдання 6.1

Складіть список податків, які сплачуєте ви і ваша сім'я. Дайте пояснення кожному виду податків.

Рекомендації до виконання завдання 6.1

1. Податок – це частина зароблених грошей, яку має сплачувати до державного бюджету кожен громадянин.
2. Без податків не може існувати жодна країна у світі. Різноманітні види податків та методи їхнього вирахування становлять податкову систему держави.

3. Податки є основним інструментом перерозподілу доходів між членами суспільства, з метою зменшення нерівності в доходах, а також важливим засобом стабілізації економіки.

4. Податки мають бути зрозумілими, стабільними та помірними, але сплачувати їх зобов'язані всі.

5. Сплативши податки, ми робимо своєрідні інвестиції в наше майбутнє, забезпечуємо соціальну стабільність і створюємо прийнятні умови не лише для свого життя, а й для життя всіх громадян нашої країни [4, с. 50].

Із видами податків більш детально можна дізнатися навчального посібника [4, с. 50–60].

Завдання 6.2

Знайдіть інформацію про Державний бюджет України за минулий рік і проаналізуйте структуру його доходів. Визначте, яку частину доходів бюджету становлять податки. Які саме види податків дають найбільшу частину доходів державного бюджету?

Рекомендації до виконання завдання 6.2

Державний бюджет – головний загальнодержавний фонд централізованих коштів. За допомогою бюджету держава концентрує певну частку валового внутрішнього продукту та централізовано розподіляє її на розвиток національної економіки, для соціального захисту населення, утримання органів державної влади та управління, оборони країни. Державний бюджет на кожний фінансовий рік розглядається Верховною Радою України та затверджується як закон.

Для аналізу структури доходів Державного бюджету України слід знайти інформацію про нього за статтями доходів. Цю інформацію можна знайти на сайті Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Національного банку України.

Для порівняння внеску різних статей у загальну суму доходів необхідно розрахувати питому вагу кожної статті доходів.

Завдання 6.3

Ціна диска з новою комп'ютерною грою становить 500 грн (без ПДВ). Студенти Микола та Ігор (кожен) хочуть придбати новинку. Щомісяця батьки дають хлопцям "кишенькові гроші": Миколі – 1 200 грн, а Ігореві – 2 000 грн. Обчисліть величину податку на додану вартість, за умови, що ставка ПДВ – 20%. Обчисліть ціну диска з ПДВ. Яку частку (у %) буде становити цей податок у доходах Миколи та доходах Ігоря? Зробіть висновки [4, с. 22].

Завдання 6.4

Студент Микола Петренко влітку на канікулах, щоб не гаяти часу, вирішив попрацювати. Він влаштувався помічником продавця в місцевому супермаркеті. За місяць роботи Миколі нарахували заробітну плату в розмірі 3 400 грн. З отриманого доходу студент має сплатити єдиний соціальний внесок і податок із доходів фізичних осіб.

Розрахуйте податкові зобов'язання М. Петренка, якщо ставка податку з доходів фізичних осіб становить 15%, єдиного соціального внеску – 3,6% [4, с. 22].

Питання для самостійного поглибленого вивчення

1. Структура податкової системи України.
2. Податкова реформа в Україні.
3. Основні положення Податкового кодексу України щодо фізичних осіб.

Теми есе

1. Чи варто звертатися до податкових консультантів?
2. Необхідність уведення обов'язкового електронного декларування майна та доходів громадян.
3. Чому податкове законодавство таке нестабільне?

Література: основна [1; 2; 4; 6; 7; 11; 12].

Тема 7. Інвестиції та взаємодія з інвестиційними установами

- 7.1. Сутність і види інвестицій.
- 7.2. Ринки капіталу та взаємодія з інвестиційними установами.
- 7.3. Колективне інвестування.

Завдання 7.1

Уявіть, що ви придбали 100 акцій АТ "Орбіта", що випускає мобільні телефони (усього АТ випустило 10 000 акцій: ціна 1 акції – 100 грн). Через рік успішної роботи АТ "Орбіта" отримало прибуток (уже після сплати податків та інших витрат бізнесу) у сумі 250 000 грн і на зборах акціонерів було ухвалено рішення виплатити цю суму акціонерам як дивіденди. Незважаючи на те що бізнес розвивається, ви вирішили продати свої акції. За цей час курс акцій АТ "Орбіта" зріс до такої величини: 1 акція – 175 грн. Яку суму дивідендів (доходу від свого пакета акцій) ви отримаєте

за результатами рішення зборів акціонерів? Скільки саме у відсотковому відношенні ви заробили за рік, інвестувавши в бізнес 10 000 грн? Який ваш загальний дохід від акцій після отримання дивідендів і продажу акцій[4, с. 59]?

Рекомендації до виконання завдання 7.1

Для того щоб визначити суму коштів, витрачену на придбання акцій, тобто суму інвестованого капіталу, необхідно знайти добуток кількості придбаних акцій та ціни однієї акції. Якщо в умові не має вказівки на те, що придбані акції є привілейованими, то слід уважати їх простими. Дивіденди за простими акціями сплачують пропорційно їхній участі в загальному акціонерному капіталі, тобто щоб знайти суму отриманих дивідендів, необхідно прибуток підприємства помножити на власну частку. Для того щоб знайти власну частку участі в капіталі, необхідно інвестовану суму поділити на загальну суму акціонерного капіталу. Загальну суму акціонерного капіталу розраховують як добуток загальної кількості випущених акцій і ціни однієї акції. Щоб знайти скільки у відсотковому відношенні ви заробили за рік, необхідно суму отриманих дивідендів поділити на суму, яку було інвестовано, і помножити на сто відсотків. Загальний дохід від акцій у випадку їх продажу становить суму двох величин: 1) суму коштів, отриману від продажу акцій (добуток кількості акцій та нової ціни акцій); 2) суму коштів, що відповідає отриманим дивідендам.

Завдання 7.2

Припустіть, що діяльність АТ "Орбіта" не стала такою успішною, як очікували інвестори, тому що на ринку мобільних телефонів з'явилися дешеві китайські телефони та частково витіснили телефони, вироблені АТ "Орбіта" із ринку. Проблеми в бізнесі свідчать про те, що прибутку не буде й, отже, не буде з чого виплачувати дивіденди. Однак вам потрібні гроші, й ви хочете все ж таки продати свої 100 акцій. Курс акцій на ринку падає, оскільки осіб, які б хотіли ризикнути та купити акції підприємства, стає все менше, відповідно, тепер на ринку 1 акція коштує 80 грн (ви купили за ціною 1 акція – 100 грн). Які ваші збитки від інвестування грошей в акції [4, с. 60]?

Рекомендації до виконання завдання 7.2

Для того щоб визначити збитки від інвестування грошей в акції, необхідно знайти різницю між сумою, яку ви інвестували в акції, та сумою, яку

ви отримаєте після продажу акцій за зниженою ціною. І першу, і другу суму коштів розраховують як добуток кількості акцій та ціни однієї акції.

Завдання 7.3

Уявіть, що ви інвестували кошти у прості акції вітчизняного підприємства. Необхідно розрахувати вартість цієї акції через 2 роки, якщо відома така інформація:

останній виплачений дивіденд становив 700 грн;

очікувана річна дохідність – 11,45 %;

темп приросту дивідендів – 1,58 %;

ставка дисконтування (дохідність аналогічних акцій на ринку) – 9,97 %.

Визначте, як зміниться вартість акції, якщо темп приросту дивідендів зменшиться на 0,78 %.

Рекомендації до виконання завдання 7.3

Ціну акції на ринку розраховують як відношення останнього виплаченого дивіденду до норми доходу. Для знаходження ціни акції слід використати:

$$P = \frac{D}{R}, \quad (6)$$

де P – ціна акції;

D – дивіденд;

R – норма доходу, допустима для інвестора.

Проте в наявна змінна часу, оскільки необхідно знайти ціну акції через 2 роки. У зв'язку із цим слід використати формули:

$$P_t = \frac{D_t}{R_t}; \quad (7)$$

$$D_t = D_0(1 + Q)^t; \quad (8)$$

$$R_t = R_0(1 + i)^t, \quad (9)$$

де P_t – ціна акції t -го року;

D_t – дивіденд t -го року;

D_0 – останній сплачений дивіденд;

Q – темп приросту дивідендів;

R_t – допустима норма доходу t -го року;

R_0 – допустима норма доходу базисного року;
 i – норма дисконтування.

Якщо темп приросту дивідендів зменшиться, то й ціна акцій на ринку також зміниться. Для того щоб визначити як зміниться ціна акцій, необхідно знайти різницю між ціною акцій до передбачуваного зменшення темпу приросту дивідендів і ціною акцій у разі такого зменшення.

Питання для самостійного поглибленого вивчення

1. Види інвестиційних операцій.
2. Світові тенденції розвитку приватного інвестування.
3. Фондовий ринок України: етапи становлення та сучасний стан.

Теми есе

1. Чому фондовий ринок України має низький рівень розвитку?
2. Як обрати ефективну схему або проект колективного інвестування?
3. Статус приватного інвестора в Україні.

Література: основна: [1; 2; 4; 6; 7; 11; 12].

Тема 8. Страхування та пенсійне забезпечення

- 8.1. Страхування та його види.
- 8.2. Взаємовідносини зі страховими компаніями.
- 8.3. Державні та приватні пенсії.

Завдання 8.1

Знайдіть в мережі "Інтернет" рейтинги страхових компаній України. Порівняйте, за якою ознакою ці рейтинги складено. Чи є вони комплексними, тобто для рейтингування використовували різні показники, чи рейтинги побудовано за одним показником, наприклад, це може бути обсяг активів страхової компанії, обсяги страхових виплат компанії тощо. Поміркуйте, який із цих рейтингів є найбільш корисним для споживача страхових послуг. Використовуючи один із рейтингів, який на вашу думку, є найбільш доцільним, виберіть три перші страхові компанії та порівняйте їхні тарифи на страхові послуги.

Рекомендації до виконання завдання 8.1

Підчас виконання завдання варто звернути увагу на те, що рейтинги страхових компаній формуються різними видавцями, якими можуть бути

журнали, наприклад Insurance Top, ForInsurer, портали спеціалізованих новин, наприклад, "Страхування України", "Мій страховий агент" тощо.

Існують рейтинги, що складають за одним показником, наприклад, рейтинг страхових компаній за страховими виплатами, рейтинг страхових компаній за валовими преміями тощо. Такі рейтинги досить прості у використанні та зручні з погляду аналізу інформації. Також існують рейтинги, складені за декількома показниками, наприклад, рейтинг новинного порталу "Страхування України" складений з урахуванням обсягу активів, страхових премій, страхових виплат, питомої ваги страхових виплат у преміях. У таких рейтингах цінною є інформація, що міститься в коментарях до них, де переважно наведено додаткову інформацію про страхові компанії та методи, використані для складання рейтингу.

Для того щоб виконати частину завдання з порівняння тарифів страхових компаній, доцільно використати інформацію з офіційних сайтів компаній – лідерів рейтингу. Зручно інформацію про порівняння наводити в таблиці, що спрощує сприйняття інформації (табл. 6).

Таблиця 6

Результати узагальнення інформації про тарифи страхових компаній

Назви послуг, тарифів яких порівнюють	Назви страхових компаній		
	"АХА Страхування"	"Уніка"	"PZUУкраїна"
Туризм, 1 виїзд за кордон до 30 днів			
Туризм, декілька поїдок до 90 днів			
Добровільне страхування цивільної відповідальності водія			
...			

Завдання 8.2

Дізнайтеся в родині або у близьких родичів, друзів, чи користуються вони страховими послугами. Якщо користуються, то якими саме. У який

спосіб вони обирали страхову компанію для співпраці? Чи мали позитивний досвід вирішення питання щодо отримання страхової винагороди в разі настання страхового випадку? Як відбувається ця процедура?

Завдання 8.3

1. Знайдіть в мережі "Інтернет" п'ять недержавних пенсійних фондів (далі НПФ), що пропонують отримання недержавної пенсії.
2. З'ясуйте суму відсотків, яку НПФ буде нараховувати на ваші кошти.
3. Визначте НПФ, послугами якого ви б скористалися. Обґрунтуйте свій вибір [4, с. 73].

Рекомендації до виконання завдання 8.3

Для виконання завдання зручно скористатися інформацією ТОВ "Всеукраїнський адміністратор пенсійних фондів", оскільки сайт цієї компанії містить інформацію про декілька НПФ одночасно.

Завдання 8.4

Недержавний пенсійний фонд пропонує вам щорічний приріст суми вкладених коштів на 5 %. Ви плануєте щорічно вкладати туди 5 тис. грн. До досягнення пенсійного віку залишилося три роки. Розрахуйте загальну суму пенсійних виплат, яку ви отримаєте [4, с. 72].

Питання для самостійного поглибленого вивчення

1. Структура страхового ринку України в динаміці.
2. Ринок приватного пенсійного забезпечення.
3. Страхування життя в Україні.

Теми есе

1. Як вибрати схему майбутнього пенсійного забезпечення?
2. Коли варто розпочинати внески в пенсійні фонди?
3. Які критерії важливі під час вибору приватного пенсійного фонду?
4. Етапи оформлення страхового випадку.

Література: основна [1; 2; 4; 6; 7; 11; 12].

3. Система оцінювання успішності самостійної роботи

Виконання кожного завдання для самостійної роботи оцінюють, відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця (табл. 7).

Таблиця 7

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D		
60 – 63	E	задовільно	не зараховано
35 – 59	FX	незадовільно	
1 – 34	F		

4. Рекомендована література

4.1. Основна

1. Данілов О. Д. Фінанси у запитаннях і відповідях : навч. посіб. / О. Д. Данілов, Д. М. Серебрянський ; Національний університет державної податкової служби України. – 2-ге вид., перероб. та допов. – Київ : Фенікс, 2008. – 535 с.

2. Фінанси : навч. посіб. в 2-х ч. / [В. Г. Баранова, І. С. Волохова, В. П. Хомутенко та ін.] ; за заг. ред. В. Г. Баранової. – Одеса : Атлант, 2015. – Ч. 1. – 344с.

3. Фінансова грамотність : навч. посіб. / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – Вид. 2-ге, випр. і допов. – Київ, 2013. – 311 с.

4. Фінансова грамотність : робочий зошит для учня / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – Вид. 2-ге, випр. і допов. – Київ, 2013. – 115 с.

4.2. Додаткова

5. Колодізєв О. М. Мультимедійне інтерактивне електронне видання комбінованого користування "Гроші та кредит" / О. М. Колодізєв, В. Ф. Тищенко, О. І. Омельченко. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2014.

6. Лебідь О. В. Міжнародні розрахунки і валютні операції : навч. посіб. / О. В. Лебідь. – Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 204 с.

7. Страхування: теорія та практика: навч.-метод. посіб. / Н. М. Внукова, В. І. Успенко, Л. В. Временко та ін. ; за заг. ред. проф. Н. М. Внукової. – Харків : Бурун Книга, 2004. – 376 с.

4.3. Інформаційні ресурси

8. Офіційний сайт Асоціації українських банків. – Режим доступу : <http://aub.org.ua>.

9. Офіційний сайт Верховної Ради України – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua>.

10. Офіційний сайт Державного комітету статистики. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

11. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
12. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України № 212-III від 07.12.2000 р., зі змінами, внесеними 18.09.2012 р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
13. Про інвестиційну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України № 15661-XII від 18.09.1991 р. зі змінами від 15.04.2014 р. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
14. Про страхування [Електронний ресурс] : Закон України № 86/96-ВР від 07.03.96 р. зі змінами від 25.12.2015 р. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
15. 360 Degrees of Financial Literacy [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.360financialliteracy.org>.
16. EverFi – Financial Literacy [Electronic resource]. – Access mode : <http://everfi.com/k12/everfi-k-12-finliteracy>.
17. Financial Literacy – Educational Hip-Hop Videos and Lessons [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.flocabulary.com/topics/financial-literacy>.
18. Financial Literacy for Everyone: Practical Money Skills [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.practicalmoneyskills.com>.

Зміст

Вступ.....	3
1. Індивідуальний план роботи студента над практичними завданнями	4
2. Практичні завдання за темами та рекомендації до їхнього виконання	6
Змістовий модуль 1. Власні фінанси, валютні операції та фінансова безпека	6
Тема 1. Власні фінанси та підхід до грошей	6
Тема 2. Планування та облік особистих фінансів	14
Тема 3. Фінансова безпека.....	17
Тема 4. Іноземна валюта та крипто валюти й операції з ними	19
Змістовий модуль 2. Взаємодія з фінансовими установами: банки, податкова, страхові та інвестиційні компанії.....	23
Тема 5. Операції банків та взаємодія з ними	23
Тема 6. Податки та взаємодія з податковою інспекцією	25
Тема 7. Інвестиції та взаємодія з інвестиційними установами.....	27
Тема 8. Страхування та пенсійне забезпечення.....	30
3. Система оцінювання успішності самостійної роботи	33
4. Рекомендована література.....	34
4.1. Основна	34
4.2. Додаткова	34
4.3. Інформаційні ресурси	34

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

**Методичні рекомендації
до практичних завдань
для студентів спеціальності
072 "Фінанси, банківська справа та страхування"
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладач **Лебідь** Олеся Вікторівна

Відповідальний за видання *О. М. Колодізєв*

Редактор *А. С. Ширініна*

Коректор *В. Ю. Труш*

План 2020 р. Поз. № 36 ЕВ. Обсяг 37 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А
*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*